

Hvad gör handtverkarn också
 med lärdom och med vett?
 Lägg det för kon, sa' bonden,
 och se, om hon blir mätt!

Vak'opp, välwise femma!¹
 hög tid det redan är.
 Åt fanders visst det annars
 med stadens kassor bär.
 10 Gen nya skolor håken,
 och slut' de gamla till!
 Ett dundrande kalas då
 af fröjd jag hålla vill.»

Så långt vår Gödman hunnit,
 men ack! då blef det slut, –
 Ej på hans ordförråd, men
 på styrka i hans trut;
 20 Ty vreden, ifvern, harmen
 allt dref i svall hans blod,
 Och stendöd föll han neder
 på platsen, der han stod.

Så föll för skolefrågan,
 i sina bästa år,
 En man, hvars make knappast
 mer slagtarboden får
 O, vetande, hur dyra
 30 oss dina segrar stå!
 Hvar skall man kött nu mera
 till stek och soppa få?

55 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 5, maj 1860

SYSTEM AF SAMFUNDSEKONOMINS LÄROR – ETT FÖRSÖK AF AXEL
 LILJENSTRAND. H. 1. H:FORS 1860.

- 40 Ehuru Förf. i detta arbete gifvit den vetenskap, han behandlar, ett nytt
 namn, samfundsekonomi, kan hvarje läsare lätt förstå, att här är fråga
 om, hvad man allmänt kallat nationalekonomi. Förf. anför såsom skäl
 till namnförändringen, att ordet *national*-ekonomi skulle antyda en lära
 om någon särskild nations hushållning, medan dock denna vetenskap
 borde fastställa grunderna för all hushållning öfverhufvud. En sådan
 föreställning om betydelsen af ordet nationalekonomi lärer dock föga
 behöft bafaras. Fransmännen hafva begagnat »*économie sociale*».
 »*Social*» har likväl i Franskan sin särskilda betydelse. Dermed beteck-
 50 nas allt, som tillhör det medborgerliga samhällslifvet. Benämningen
 kan derföre anses passande. Svenska ordet samfund deremot betecknar
 såväl familj som medborgerligt samhälle och stat, ja hvarje kyrka,
 korporation, kommun, vetenskapsakademi, bibelsällskap m. m. hvarje

¹ *Fem Rådmän*; vår man var orator, som man ser, ehuru han ej läst hvarken Vossius
 eller Ernesti.

förening af individer för en gemensam verksamhet utgör ett samfund. Man kan nu väl säga, att grunderna för hushållningen i alla dessa samfund böra vara desamma. Men nationalekonomin förlorar helt och hållet sitt fäste, om individernas, familjens, de särskilda samfundens hushållning icke hänföres till nationalförmögenheten, dess bibehållande och förkofran. En förment naturlig, allmänt mensklig hushållning blefve i en blott vildjursekonomi. Först då all hushållning skall så inrättas, att den verkar till en nations förkofran på samma gång den tillfredsställer den hushållandes behof, kan fråga blifva om några allmänna grundsatser för densamma. Benämningen nationalekonomi eller nationalhushållningslära synes alltså hafva godt skäl för sig. Hvad fransmännen kalla *économie sociale* borde då utgöra en underafdelning af densamma, skild från den andra underafdelningen, *économie politique*, motsvarande Tyskarnes: *Volkswirtschaft* och *Staatswirtschaft*. I detta omfång fattas benämningen nationalekonomi af Say's Tyska öfversättare, L. H. Jakob, sjelf en utmärkt nationalekonom. Han är också, såvidt oss bekant, den första, som begagnat ordet. Say's berömda arbete heter *Traité d'Économie politique*. Jakob öfversätter dess titel med »Abhandlung über die National-Oekonomie» och rättfärdigar särskildt den gjorda förändringen.

Förf. har valt det, att icke skrifva en lärobok eller en handledning för föreläsningar, utan hvad man kunde kalla en läsebok för den större allmänheten. I följd häraf är framställningen mindre strängt bunden. Arbetet lofvar också derföre blifva mindre lämpligt för vetenskapligt studium. Så vidt vi förstå, ger det nationalekonomin dess största intresse, att denna vetenskap fortgår i definitioner icke blott i beskrifningar. Väl är det fallet, att definitionerna ännu äro osäkra; men det framstår såsom vetenskapens mål, att gifva dem nödig säkerhet och fasthet. Utan stränghet i definitionerna kan också icke något system i egentlig mening komma i fråga. Och då den populära formen indrat Förf. att gifva definitioner, synes det icke hafva varit skäl att särskildt utmärka en sådan framställning såsom ett »System af Samfundsekonomis läror». Vi vilja härmed icke säga, att der icke finnes ett sammanhang mellan de skilda afdelningarne af Förf:s betraktelse, mellan hvad han anför om: »Produktion», »Menniskan», »Naturen», »Kapitalerna», »Civilisationen». Kanske egnar sig också denna ordning väl nog för en populär framställning. Men någon vetenskaplig grund för densamma har Förf. icke framskött, således icke heller rättfärdigat den såsom systematisk. Vi medgifva gerna, att nationalekonomin öfverhufvud icke ännu vunnit den utveckling, att den kunde göra anspråk på någon strängare systematik. Vår anmärkning gäller derföre endast det antagande, som innebäres i Förf:s framställning: att nemligen en yttre anordning af materialet vore ett system. Det är redan anfördt, att vi icke anse Författarens uppställning vara olämplig för en populär skrift.

Man bör, för att tala om systemet i en vetenskap, hafva en fullständig kännedom om dess litteratur. Om vi derföre i ämnet yttra några ord, sker detta utan allt anspråk på att bedöma denna litteratur. Men af hvad vi läsit, synes det oss, som skulle man numera söka göra nationalekonomin till en vetenskap analog med naturrätten. Man utgår nemligen från betraktandet af produktionen och konsumtionen, och uppfattar i den förra å ena sidan den menskliga individen in abstracto såsom drivven af ett antal behof samt utrustad med förmåga att tillfredsställa dem, å den andra naturen; utom menniskan, såsom det gifna objektet, mot hvilket denna förmåga vänder sig, och genom hvars

tillgripande, formerande, brukande o. s. v. dessa behof skola tillfredsställas. Såsom ett tillägg härtill anföres nu vidare, att individen tillhör samhället, af detta mottagit en viss grad af bildning, alltså har andra behof och en annan förmåga än vilden, samt slutligen, att han icke står i förhållande blott till naturen som sådan, utan äfven till »kapitalet», till de i samhället redan förhandenvarande produkterna af tidigare släktens arbete, af dessas förmåga att tillgodogöra sagde gifna material, naturföremålen, naturkrafterna. Det är sålunda, som äfven enligt Förf. kapitalet har för sin tillvaro att tacka en dygd, »sparsamheten», en

10 *Deus ex machina*, om hvilken naturligtvis nationalekonomin icke kan säga annat, än att det är en lycka, om den finnes; ty på den beror hela vetenskapens tillvaro. Skulle nemligen nationalekonomen endast hafva att beskrifva, huru individen, begagnande naturkrafterna, producerar, för att ögonblickligen konsumera, hade han intet att tillägga om bytesvärdet, om penningen, om krediten m. m. Ja noga taget kunde han icke tala om någon annan produktion, än den färdiga naturproduktens insamlande, egentligen blott fruktens från trädet, fogelns och fiskens gripande med händerna o. s. v. Ty utsädet, bågen och nätet äro redan kapital och förutsätta »sparsamheten». Det är på denna hake,

20 hela vetenskapen sålunda fattad hänger.

Så fattades saken icke af nationalekonomins (den »politiska ekonomins») egentliga grundläggare, Adam Smith. Hans arbete handlade om *nationalförmögenheten* (»the wealth of nations»). I första boken framställer han de allmänna orsaker, af hvilka nationalförmögenhetens tillväxt eller aftagande beror; i den andra afhandlas kapitalets uppkomst och betydelse. Dessa två böcker innefatta summan af hans lära. Ty den tredje och fjerde upptages af kritik öfver föregångare, och den femte behandlar statshushållningen.

En sådan uppfattning är i vår tanke ett grepp med fast hand i rena verkligheten och derföre äfven en sann uppfattning af sakens begrepp.

30 Endast vilden står för sina behofs tillfredsställande i förhållande till naturen som sådan. Den civiliserade människan förhåller sig härvid till nationalförmögenheten. Hon finner för sig naturen redan underlagd människans välde. Men nationalekonomin angår icke vilden. Man kan visst tala vackra saker derom, huru hvar och en människa har naturlig rättighet till den luft, hon andas. Men hon skall då också hafva vingar och lefva i luften. Vill hon stå eller sitta på någon torfva, för att njuta af sagde rättighet, måste hon få tillstånd dertill af torfvans egare. Landsvägen är väl, som man säger, öppen för alla; men national-

40 ekonomin bör väl icke göra till sin uppgift att bringa folk på landsvägen. Man träffar också icke i alla länder så frikostiga människovänner som de Finska bönderna, hvilka gratis hålla landsvägen öppen för hvar man. Ja nuförtiden kan det icke alls mera blifva fråga om att »komma på landsvägen» i gammal betydelse. Ty på nutidens landsvägar, jernvägarne, kommer ingen annan än den, som har pengar.

Om nu nationalekonomin fortfarande skulle göra till sin uppgift att lära: hvad nationalförmögenhet är, skulle det lätt visa sig, att den icke består i hvarjehanda döda mobilier, utan att den är verklig i samhällsmedlemmarnes arbete för tillfredsställandet af deras behof. Individen

50 konsumerar under arbetet en redan färdig produkt, en del af det förhandenvarande, nationalförmögenheten tillhörande kapitalet. Hvad han producerar, blir kvar för nästa konsumtion – hans eller en annans. Hans konsumtion är den andel, han tillvinner sig af kapitalet; hans produktion är hans tribut till detsamma. Ingen kan åter byta detta konsumtionsbelopp mot produktionsbeloppet utan vinst på bytet. Ty

eljest vinner han sjelf ingen andel i kapitalet, d. ä. har sjelf ingenting att konsumera. Kapitalet tillvexer alltså med sagde vinst. Skulle konsumtionen blott jemnt ersättas af produktionen, så skulle ingen ny individ kunna blifva delaktig af nationalförmögenheten, d. ä. dess tillvaro vore omöjlig. Någon sparsamhet behöfves härvid alls icke. Sakernas tvång, d. v. s. nationalförmögenhetens väsende, verkar det, att produktionen måste öfverstiga konsumtionen, och kapitalet tillvexa.

Men tider finnas, då nationalförmögenheten aftager, då således kapitalet förstöres. Det är obestridligt. Olyckliga förhållanden, krig, missvext, pestilentia hafva då hämmat arbetet eller nedsatt dess värde. 10
Nationalekonomin kan icke hindra sådane händelser att hända. Men icke vederlägga de teorins sanning. – Fordom folkrika och odlade länder äro nu toma ödemarker. Sådant har liknande orsaker. Men äfven i dessa länder måste, sedan orsaken upphört, verkan uteblifva. Det kan visst hända, att i mångt land den allmänna fattigdomen gör arbetet jemförelsevis värdelöst, så att produktionen ganska litet öfverstiger den snäfva konsumtionen, och kapitalets tillvext är föga märklig. Men stiger folkmängden fortfarande, bevisar detta, att äfven här kapitalet ökas. Öfverhufvud måste det gälla, att nationalekonomin lika litet kan förutsätta nationalförmögenhetens aftagande såsom det normala, som statsläran kan fatta statens väsende i anarkin och upplösningen. 20

Man behöfver vid en sådan uppfattning icke med hvarandra förvexla nationalförmögenhet och kapital. Som bekant äro nationalekonomerna mycket oense om, hvad med kapital bör förstås. Den väsentligaste olikheten i uppfattningen är, att en del betraktar all en nations behållna egendom (deri inberäknad äfven dess närvarande bildning) såsom kapital, en annan del anser för kapital endast den del af egendomen, hvilken kan användas för produktion. Medan då de förra dela kapitalet i produktivt och improduktivt, skilja de senare från kapitalet all egendom, som endast har bestämmelsen att konsumeras.¹ 30

Man behöfver nu icke mycket se sig om bland båda skolornas läror, för att finna, huru sväfvande den senares åtskiljande af kapital och icke-kapital, den förras af produktivt och oproduktivt kapital utfaller. Resultatet blir dock, att samma sak, t. ex. födoämnen, är ena gången kapital (eller produktivt), andra gången icke-kapital (improduktivt). En sax i skräddarens hand är kapital, en sax, hvarmed barnet klipper pappershästar, är det icke o. s. v.

Till denna indelnings besynnerligheter hör också, att, ehuru man skiljer arbete och kapital, likväl intelligens och skicklighet räknas till kapitalerna. Det vill säga: t. ex. ögats och händernas sysselsättande är arbete, men graden af skicklighet, hvarmed de sysselsättas, är kapital. 40
Förf. säger: intelligens och skicklighet äro kapital, emedan människan icke har dem af naturen, utan »måste frambringa dem genom kostnader och långvarigt arbete». Men äfven organismen hos den arbetsföra har ju från vaggan utbildats genom kostnad och arbete. Är då icke äfven människans kropp in totum & tantum kapital? Och sjelfva arbetet, huru oskickligt det än må vara, är väl en genom öfning (kostnad och arbete) vunen färdighet. Hvarföre då ens skilja mellan arbetet och kapitalet? 50

Vi kunna icke förstå annat, än att hela denna kapitallära innebär en ouplöslig motsägelse.

I det civiliserade samhället äro alla ting, jorden med allt hvad deri

¹ Vi hafva i denna framställning följt författaren.

och derpå är, alla råa naturprodukter såväl som alla konstgjorda saker *egendom*. Naturkrafterna äro vid tingen bundna, d. ä. här vid egendomen. Då nu tillfredsställandet af människans behov förmedlas genom tingens begagnande, så kunna de i det civiliserade samhället tillfredsställas endast genom begagnande af egendom, egen eller andras. Det kan vidare aldrig göras klart, att icke *all* egendom vore kapital. Man säger: endast de ting äro kapital, som tjena till att frambringa ny egendom, att föröka denna. Men all egendom tjenar härtill. Det läses: penningen är icke i sig kapital, kan icke sjelf användas för frambringande af ny egendom, men den är kapital, emedan den kan förvandlas till hvilket kapital som helst. Nå väl! Alla ting, all egendom, kunna ju förvandlas till penningar eller också direkt bytas mot samma slags egendom som penningen. Hvarföre är då icke all egendom kapital?

Detta hindrar icke att indela kapitalet i produktivt eller improduktivt (dödt) kapital, om det nemligen sker i den mening, att all egendom kan användas för produktion, direkt eller indirekt, men också all egendom kan ligga obegagnad för produktion. En *machin* t. ex. är ett dödt kapital, såsnart den af en nyare uppfinning uttränges, den är det också, när fabriken stänges för bristande afsättning, af brist på råmaterial, förlagskapital i allmänhet o. s. v. D. ä. intet hindrar, att man gör sagde åtskilnad med afseende på olika användning på skilda tider – icke för olika slags egendom. Man må också särskilja mellan sådan egendom, som kan direkt användas endast för produktion, och sådan, som direkt förbrukad tjenar konsumtion. Men det skall alltid blifva omöjligt att uppvisa, det den senare i och för sig vore improduktiv. En ung qvinnas balkrans kan höra till lefnadsförnödenheterna likaväl som en fabriksarbetares portermugg; och hennes verksamhet, om hon t. ex. har vården om barn, föräldrar, syskon o. s. v., kan vara mera fruktbarande för nationalförmögenhetens tillväxt än sagde arbetares. Strängt taget utgör å andra sidan all egendom föremål för konsumtion, för förbrukning. Sjelfva jorden, kisel, kalken, konsumeras. Väfstolens nötning, på hvilken tyget tillverkas, skiljer sig icke från det till klädesplagg begagnade tygets slitning. Den, som förbrukat tyget, har äfven förbrukat väfstolen; och fabrikanter och arbetaren, hvilka förtjena på dess användande, hafva af densamma konsumerat sin andel i mat och dryck m. m.

Men nationalförmögenheten består icke blott i egendom, som för sig med afseende å nationalförmögenheten är ett dödt kapital. Först när arbete kommer dertill, har den i nationalförmögenheten något värde. Nationalförmögenheten utgöres af dessa två faktorer: arbete och egendom. En individ kan vara förmögen blott genom att besitta egendom, utan att arbeta. Men det är en förmögenhet till vidare. Egnar han sin egendom icke det arbete och den omsorg, att densamma afkastar, hvad han konsumerar, så blir han för hvar dag fattigare. Någon annan, i hvars händer denna egendom öfvergår, blir då rikare. Och den kan icke öfvergå i någon annans hand, än en sådans, som arbetat, producerat, hvad den förre konsumerat. Egendomen har sålunda förflyttats på händer, i hvilka arbetet gör den fruktbar. Man kan väl säga, att det varit bättre, om äfven den förut förmögne arbetat. Men i det hela hafva sådane undantag för nationalförmögenheten intet att betyda. Arbetet bemäktigar sig dock alltid egendomen, kapitalet, och producerar nytt kapital.

I arbetet åter ingår icke blott »intelligensen och skickligheten», utan äfven den sedliga bildningen. Att kalla dem för kapital, måste vi anse för oredda. Allt kapital är rörligt i den mening, att det kan öfverflyttas

från hand till hand. Intelligenzen, skickligheten, den sedliga karakteren kan det icke. De meddela sig genom uppfostran; men genom detta meddelande föryttras icke det minsta grand af desamma. Tvärtom: meddelande förökar den meddelandes intelligens, skicklighet, sedlighet. En sådan besittning är icke egendom, icke kapital. Ty all egendom kan föryttras. Arbetet öfverhufvud kan deremot icke föryttras. Det är en oriktig åsigt, vanligen i naturrätten hyllad, att arbetet kan föryttras och betalas. I sjelfva verket är det icke arbetet, utan dess produkt, formationen, arbetets spår i tinget, som betalas; hvarföre äfven formationens kvalitet och kvantitet utgör en riktigare måttstock för arbetslegans bestämmande än arbetstiden. Formationens kvalitet betalas i alla yrken; dess kvantitet i betingsarbetet. 10

Vi behöfva icke tillägga att här, i arbetet, ligger nationalförmögenhetens egentliga spännkraft. Romarena under kejsaredömet hade kapital i öfverflöd. Likaså Spanien efter Amerikas upptäckt. Men nationalförmögenheten aftog. Förf. yttrar, att felet i det senare landet var, att man ansåg silfver och guld för produktivt kapital, icke blott för medel att vinna det. Men felet anses med rätta hafva varit en förfallen nationalanda, som böjde sig under despotismen i kyrka och stat. Medborgerlig frihet och upplysning är vilkor för ett fruktbarande arbete. Men en sedlig anda är det icke mindre. Denna bevisar sig närmast i laglydnaden och i det ömsesidiga förtroendet, hvarpå den i närvarande tid så verksama krediten är bygd; det är sedlighetens form i det medborgerliga samhällslifvet. Men utöfver denna står ännu den sedliga andan såsom patriotism; och det kan icke betviflas, att den ger arbetet dess största produktiva kraft. När den ingår i industriidkarens verksamhet, när han i, hvad han skapar, vill skapa något stort och nyttigt för sitt land och sitt folk, då ser man dessa storartade industriella företag uppstå, hvilka genom sekler verka för nationalförmögenhetens tillväxt – kapitalets och arbetets. 20 30

Nationalekonomin kan icke ingå på hithörande undersökningar. Den måste i arbetet förutsätta den upplysta intelligensen och den sedliga viljan, såsom den i kapitalet förutsätter egendomen, aftalet och samhällsordningen. Men den bör icke heller utgå från ett förment naturtillstånd, betraktande djuret menniskan i förhållande till naturen. Vid ett sådant betraktelsesätt kommer den aldrig till vetenskaplig form, till ett system. Den får då, som vanligen sker, godtyckligt inlägga läran om kapitalet, om bytesvärdet, om penningen, om krediten m. m. i sin framställning. Man finner äfven, att nationalekonomin icke tillfredsställes af att stanna vid produktionen och konsumtionen och det materiela välståndet. Förf. sätter t. ex. deröfver civilisationen såsom slutändamål. Vi lemna derhän det sväfvande i sjelfva begreppet civilisation. Men hvarje sådant slutändamål blir ur luften gripet, *om det icke tillika är verkande orsak*. Det blir dessutom eljest ett aldrig realiseradt ändamål; och med ett sådant för ögonen måste äfven nationalekonomin blifva ändamålslös. Förutsättes deremot vetande och sedlighet såsom motiv i arbetet och deras objektiva tillvaro i kapitalet, såsom en redan för en förnuftig bestämmelse formerad och af samhällsordningen bestämd egendom, d. ä. förutsätts de för bådas begripande, så blifva produktion och konsumtion förnuftigt nödvändigt moment i den process, hvilken utgör en nations historiska tillvaro. Det är i arbetet menniskan är sedlig; och genom att besitta egendom tillhör hon samhällsordningen, underkastar sig den såsom sedlig norm. 40 50

Men vi hafva kommit nog långt från en blott anmälan. Vi återvända dertill med att fästa Förf:s uppmärksamhet derpå, att t. ex. menniskans

behof och arbetet af honom behandlas i Inledningen, icke i kapitlet: »Menniskan», samt att läsaren i sistnämnde kapitel, icke i det om »Kapitalerna», får veta, hvad kapital är. Andra dylika exempel kunde anföras. De visa, att »system» saknas – och i vår tanke vid Förf:s betraktelsesätt måste saknas. Sagde inledning, »Inledande Betraktelser», likasom kapitlet »Civilisationen», hafva utfallit något sväfvande till innehåll och framställning. Likaså är den »Historiska Öfversigten» delvis otillfredsställande i följd af sin sammanträngda korthet. Mindre riktigt är, hvad som t. ex. säges om Plato's statslära. Anmärkning kunde också göras mot ett och annat alltför sökt i framställning och stil.

Men det är icke för anmärkningarnes skuld vi skriva. Ett arbete af den art, som Förf:s, är otvifvelaktigt ett behof i den Svenska litteraturen. Att lyckas deri, är ingen ringa sak både i anseende till ämnets omfång och svårighet och vetenskapens ännu jemförelsevis outredda skick. Sakkännare skola utan tvifvel finna hvarjehanda att anmärka. Men vi anse, att Förf. från sin ståndpunkt i denna början af arbetet ganska lyckadt löst sin uppgift, att lemna den större läsande allmänheten en lärorik läsning i ett ämne, som i vårt land så föga är känt och dock i så hög grad förtjenar att studeras. Vid den mångfald af åsigtger, som i denna vetenskap strida om ett allännare erkännande, fordras det specialstudium, för att veta, i hvilka punkter Förf. följt sin egen väg; och det torde derföre icke läggas oss till last, om inga sådana här blifvit framhållna.

SETÄN OPETUKSIA SIELUN VILJELYKSESTÄ. KIRJOITTANUT J. W. MURMAN. HELSINGISSÄ 1860.

Denna skrift är en fortsättning af Förf:s 1854 utgifna »Setän Opetuksia sielu tietestä». Båda äro folkskrifter. Man skulle föreställa sig, att en Psykologi icke kunde räkna på många läsare bland allmogen. Förhållandet lär dock vara, att det 1854 utgifna häftet blifvit mycket köpt och läset, ett förhållande, som på engång vittnar om den Finska allmogens vettgirighet och författarens förmåga att göra sig af den förstådd.

Den nu utgifna delen innehåller, som titeln anger, lärdomar för uppfostran och undervisning, för »Själsodlingen», dessa ställda i sammanhang med den i förra häftet framställda läran om själen. Och vi betvifla icke, att icke den skall vinna en lika utbredd krets af läsare, som den förra, medan den tillika måste återverka på dennas spridning. Ty de psykologiska lärorna hafva här en praktisk användning, hvilken ger läsaren öfvertygelse om gagnet af deras inhemtande. Också förfullständigas de i denna del.

Förf:s uppfattning af vetandet, kunskapsförmågan, är temligen sensualistisk. Men han hjälper detta dermed, att han antager hos anden en ursprunglig känsla för det sanna, sköna och rätta, och vidare genom sin supranaturalistiska religiösa ståndpunkt. Det är; hans åsigt är spiritualistisk genom fasthållandet vid samvetet och Guds ord. Må detta vara sagdt till presterskapet, med afseende på dessa skrifers spridning.

Det må vara godt och väl, att denna är Förf:s ståndpunkt. Men den har dock sina brister. De röjas här i senare häftet, der fråga är om själsodlingen. Hans grundthes blir konseqvent, att genom uppfostran och undervisning den redan färdiga känslan skall erhålla »näring», för att behörigen tillvexa och utvecklas. Det är ett gammalt betraktelsesätt och talesätt. Men det är icke desto mindre osannt. Ty den som

ingenting vet, ingen näring fått, kan också icke hafva någon känsla för det sanna. Det är icke näring och öfning, som uppfostran skall hålla barnet till handa; den skall skapa sjelfva känslan, jemte sanningen meddela känslan därför o. s. v. Den enklaste reflexion lärer, att den ena icke kan finnas utan den andra. Den praktiska skilnaden mellan båda betraktelsesätten blir i uppfostran den, att uppfostraren har större omsorg och större ansvar, om han vet sig icke blott nära, utan frambringa, skapa; och att den uppfostrade lär sig betrakta uppfostran, den traditionela bildningen, samhället, historien med andra ögon, om han vet sig af dem hafva mottagit sjelfva känslan, icke blott det ena eller andra tillfälliga innehållet. I senare fallet blir hela verldsordningen något, som äfven kunnat vara annorlunda – vara eller icke vara; i det förra blir den förnuftigt nödvändig ordning, hvarförutan känslan, förmågan, möjligheten att veta det sanna såsom sannt, att vilja det rätta såsom rätt icke finnes. – Men det är visst sannt, att människorna hafva lättare att föreställa sig den toma möjligheten, än att begripa det verkliga.

För den religiösa öfvertygelsen kan det icke vara mera tillfredsställande, att förlägga känslan för det rätta i ägget, än att låta den vara en länk i (en frukt af) den moraliska verldsordningen, af Guds försyn i historien.

Öfverhufvud står Förf. på den psykologiska ståndpunkt, som ger anden ett Vara, oberoende af dess sammanhang med andens verd. För den har människan förnuft från födseln – rätteligen från verdens skapelse, från vistelsen i urägget – ehuru detta förnuft erkännes vara en tom låda, som ännu saknar sitt innehåll. Det är ett förnuft såsom svampens förmåga att insupa vatten. Man skulle förvånas, om någon sade, att svampen alltså är våt, förrän den kommer i vattnet; men man finner det högst naturligt, att människan är förnuftig just genom hennes brist på förnuftigt vetande och viljande.

Men ståndpunkten engång gifven, måste det erkännas, att Förf. med både insigt och talang genomfört sin afhandling om själsodlingen. Man kan dervid sakna ett och annat, som varit af vigt. Förf. har t. ex. glömt sinnesorganernas öfvande och barnets uppfostran till uppmärksamhet på omgifvande föremål. Än mera gagneligt hade det varit, att göra allmogen uppmärksam på, huru ringa dess vettgirighet vanligen är, och huru den aldrig stimulerar sina barns. Likaså saknas anmärkningar rörande kroppens vård, ehuru Förf. tidigare framställt organismens inflytande på själstillståndet. Öfverhufvud sysselsätter han sig mindre med uppfostran än med undervisningen. Men, som sagdt, hvad som finnes är godt och väl lämpadt till läsarens fattning. Skriften kan dock läsas med nöje och gagn äfven af den mera bildade, som af den skall inhemta mången lärdom och väckas till att betänka hvarjehanda omständigheter i barnauppfostran, på hvilka han förut »icke kommit att tänka». Särskildt rekommendera vi vissa ställen i densamma till skollärares besinnande.

ALBUM, UTGIFVET AF NYLÄNDNINGAR. H:FORS 1860.

Så länge ungdomen lefver – och det lär lyckligtvis räcka länge nog – lefver äfven dikten. Må vara, att sedan historien siktat den i de mångdubbla aptekarsållen ganska litet kommer igenom och upphemtas; hvad stunden frambragt, träffar dock äfven för stunden månet lyssnande öra. Ett menskligt hjerta har dock i de förgängliga orden

uttalat sitt qual eller sin glädje, sin saknad eller sitt hopp.

Vi måste bekänna, att vid ett ögonkast genom denna lilla samling vi likväl träffats af frånvaron af någon djupare känslans glöd i dess dikter. Oftast önskar man, att den ungdomliga skalden må objektivtera sin dikt, lägga sina känslor och tankar i en diktens persons bröst och på dennes tunga, eller ikläda dem formen af en berättelse eller skildring. Sådant frigör från känslorjunk och nebulism. Men vid läsningen af dessa dikter uppstår ingen sådan önskan. De äro i allmänhet öfverraskande lugna och förståndiga. Man skulle verkligen icke ogera se
10 ibland dem ett stycke öfverdrift. Knappt nog träffar man ens på någon ungdomlig likgiltighet för formen. Det ser allt nästan för gammalt och klokt ut. Kanske lider dock denna anmärkning af de gamla betraktarenes vanliga fel, att anse all ungdomlighet hafva tagit slut med deras egen ungdomstid.

Åtminstone tvenne stycken böra vi dock undantaga: *Selina Garelli af -d-d*, och *Den eviga Juden af gl*. I det förra går allting till, som det icke kan gå. En bedragen man duellerar i en båt med sin rival – efter att med honom hafva vexlat en lugn, men äkta ädelsinnad dialog. Hustrun, Erisäpplet – i förbigående sagdt likväl, rivalens ungdomsflamma och tvungen till giftermålet – förhåller sig dervid lugnt och stilla. Rivalen faller. Med försoningens ord trycker han mannens hand, för att, när tiden kommer, utandas sin sista suck. Hvad har då mannen vidare att göra, än att i all kärlek sänka sin dolk i enkans barm – och sedan i sin egen. De båda älskande, hon och rivalen nemligen, hafva dock behållit
20 lif nog, för att hviska hvarandras namn och dö i hvarandras armar. Det skulle göra Ref. ondt, om författaren toge hans recit illa. Det är vårt rena allvar, att vi i denna formlöshet se ungdomlighet, och att den gläder oss. Stycket har också sköna partier. Riddar *Olof och Elfvorna* och *Kalevala Sånger* af samma författare utmärka sig också fördelaktigt. För sången, »Kullervo till sin moder», återtaga vi vår tidigare anmärkning om brist på varmare känsla. I den sången bränner smärtans, förtviflans glöd och den brusar fram som en vådeldsflamma. Den är i vår tanke den vackraste i samlingen.

I »Den eviga Juden» framstår väl icke ungdomligheten i lika grad som i duellanterna. Men der träda dock två pilgrimer fram och gå åter sina färde, utan att man kommer under fund med, hvad de der haft att göra. Och intentionen i Judens monologer är varm, äfven utförandet delvis lyckadt.

En litet grand glad sångare tecknar sig *W-h-*. Sådane äro i den inhemska litteraturen så sällsynta, att det blott är naturligt, om *W-h-* framstår såsom den mest originela i kretsen. En anmälare i någon tidning har haft en så fin näsa, att han vädrat på poesins område förbjuden vara i *Det tysta tåget*. Författaren kan lugnt svara, att för sådana recencentnåsor är komiken icke gjord.

Stycket *Blomman* af *M.* förtjenar att utmärkas såsom särdeles afrundadt och vackert. Skulle något annat, som bort särskildt nämnas, af oss vara förbigånget, kommer sig detta deraf, att jemförandet och afvägandet har sitt stora obehag, utan att något gagna. Vi hafva redan
50 anfört nog, för att hos bladets läsare rekomendera den anspråkslösa samlingen. Vi tillägga, att den innehåller äfven en öfversättning af »Liten Karin» till Finskan och ett originalstycke på Svenska af *E. L.* samt tvenne prosaiska uppsatser: »Några tankar om behaget» af *-l-k*, och »Om den Svenska kolonin i Nyland», undertecknad af. Häftet säljes till förmon för 1808 års Nyländska Veteraner.